

PRATARMĖ

Tikras rašytojas visada kuria tik savo vidiniam pasauliui: tik vidinis pasaulis jam gali atskleisti, koks jis iš tiesų savanaudiškas ar taurus. Vidinis pasaulis padeda jam išties save pažinti, o pažinęs save, jis pažįsta ir pasaulį. Supratau tai dar prieš daugelį metų, bet, norint vadovautis šiuo principu, būtina sunkiai dirbti ir kęsti ilgalaikį skausmą, nes vidinis pasaulis nėra visą laiką plačiai atvertas, didžiąją dalį laiko jis – užsklęstas. Tik kūryba, nuolatinė kūryba gali jį atverti, tik kūryba gali priversti rašytoją panirti į atradimus. Kaip kad žioruojantys saulėtekio spinduliai nutvieskia tamsą, tik tokią akimirką staiga gali ateiti ir įkvėpimas.

Ilgą laiką mano kūrinių ištakos buvo įtemptas santykis su realybe. Viena vertus, buvau atsidavęs vaizduotei; kita vertus, realybė tvirtai laikė mane savo gniaužtuose: aiškiai jutau, kad skylu pusiau ir negaliu savęs išgryninti. Kadaisė troškiau tapti pasakų rašytoju arba realistiškų kūrinių autoriumi ir jei man būtų pavykę tapti vienu iš tokių kūrėjų, manau, vidinis skausmas būtų atlėgęs, bet tuo pat metu būtų sumenkusi ir mano turima jėga.

Tiesą sakant, tegalėjau tapti tokiu rašytoju, koks esu dabar. Visada rašiau tam, kad patenkinčiau vidinio pasaulio poreikius. Sveikas protas negalėjo man pakeisti kūrybos. Būtent todėl labai ilgą laiką buvau šaltas ir kupinas pykčio rašytojas.

Ne aš vienas susidūriau su šiuo sunkumu – kone visų puikių autorių santykis su realybe įtemptas: tik tuomet, kai gyvenimo realybė nutolsta, jų kūriniai gali suspindėti tikrove. Reikia pažymėti, kad nors praeitis kupina žavesio, ji jau pasidengė fantazijos atspalviais, joje pilna asmeninės vaizduotės ir asmeninio suvokimo. Tikroji realybė, rašytojo gyvenimo realybė, yra sunki ir neperprantama.

Norėdamas perteikti tą realybę, kuria gyvena nuo ryto iki vakaro, rašytojas dažnai pasijunta priblokštas: tikrovės lavina kone visada užlieja bjaurastimi ir piktybe. Iš tiesų keista: kodėl tai, kas bjauru ir bloga, visada šalia, o tai, kas gera ir gražu, šitaip toli? Kitaip tariant, žmonės brolišką meilę ir atjautą junta tik kaip akimirkos nuotaikas, o priešingą realybę galima bet kada paliesti ranka. Kaip rašė vienas poetas*, žmonija nepakelia per daug tikrovės.

Yra ir tokių rašytojų, kurie visą gyvenimą bando išpauoti įtemptą savojo „aš“ ir realybės santykį. Faulkneris – sėkmingas to pavyzdys: jis atrado nuosaičių kelią – aprašo tarpinę būseną, kuri apima tiek grožį ir gėrį, tiek bjaurastį ir blogį. Jis Amerikos Pietų realybę pateikia istorijos ir humanizmo kontekste; tai literatūrinė realybė tikrąja to žodžio prasme, nes ji sujungia praeitį ir ateitį.

Kai kurie nenusisekė rašytojai taip pat aprašo realybę, bet jų darbuose realybė, atvirai pasakius, – tik aplinka, ji – sustingusi, negyva: jie nemato, kaip žmogus joje atsidūrė ir kur jis eis toliau. Kai jie aprašo smulkmenišką, viską gramu tikslumu skaičiuojantį veikėją, juntame, jog patys skaičiuoja. Tokie rašytojai kuria realistiškus kūrinius, o ne realybę atspindinčius kūrinius.

* Turimas omenyje T. S. Eliotas. (Čia ir toliau – vert. past.)

Jau minėjau, jog mano santykis su realybe – įtemptas, o jei pasakyčiau kiek griežčiau, visą laiką ją žvelgiau priešišškai. Bėgant laikui, tas vidinis pyktis pamažu nuslūgo ir ėmiau suprasti, kad tikras rašytojas ieško tiesos, tokios, kuri atmeta moralinius vertinimus. Rašytojo misija nėra išlieti jausmus, kaltinti ar demaskuoti – jam dera skaitytojui atskleisti tai, kas tauru. Taurumas, apie kurį kalbu, nėra grynas grožis ar gėris, labiau – gebėjimas viską supratęs virš to pakilti, nešališkumas gėriui ar blogiui, atjautos kupinas žvilgsnis į pasaulį.

Būdamas kaip tik tokios vidinės būsenos išgirdau amerikietišką baladę „Old Black Joe“*. Dainoje pasakojama apie seną juodaodį vergą, kuris nugyveno kančios ir sunkumų kupiną gyvenimą, visa jo šeima išėjo pirma jo, tačiau jis, nesiskųsdamas nė žodžiu, vis vien taikingai žvelgia į pasaulį. Ši daina giliai mane sujaukino ir jos įkvėptas nusprendžiau parašyti romaną „Gyventi“, aprašyti žmogaus sugebėjimą išverti kančią ir žvelgti į pasaulį šviesiomis akimis. Rašydamas supratau, jog žmogaus gyvenimo tikslas ir yra pats gyvenimas, o ne kas nors kita. Jutau, kad parašiau taurų kūrinį.

Yu Hua

* 1853 m. amerikiečių dainų rašytojo Stepheno Fosterio sukurta daina.

GYVENTI

Kai buvau dešimčia metų jaunesnis negu dabar, radau dykinėtoji tinkamą užsiėmimą – kaime rinkti liaudies dainas. Ištiesą tų metų vasarą aš, kaip tas kur širdis geidžia purpsintis žvirblis, klajojau po saulės užlietus ir cikadų svirpimu aidinčius kaimeilius ir laukus. Man patiko kartoka valstiečių ruošiamą arbata: jos kubilą jie pastatydavo čia pat ant takelio tarp laukų po medžiu, ir aš, nė truputėlio nesivaržydamas, paėmęs dėmėtą nuo arbatos dubenį pasisemdavau atsigerti, sklidiną pripildydavau ir savo termosą, o tada, persimetęs keliais žodžiais su laukuose dirbančiais vyrais ir lydymas dėl manęs kilusio prislopinto merginų krizenimo, išdidžiai patraukdavau toliau. Kartą visą popietę prasišnekučiauvau su senoliu, serginčiu melionų lauką; kaip gyvas niekada nebuvo suvalgęs daugiau meliono: pakilęs atsiveikinti, staiga supratau, kad žingsniai apsunko tarsis besilaukiančios moters. Paskui prisėdau ant trobelės slenksčio su moterimi, ką tik tapusia močiute: iš šiaudų pindama apavą, ji man dainavo „Dešimt mėnesių po širdimi“. Labiausiai man patiko vakarėjant sėdėti prieš valstiečių trobeles ir žiūrėti, kaip žmonės ant žemės lieja iš šulinio pasemtą vandenį, kad suplūktų kylandčias dulkes, o besileidžiančios saulės spinduliai pro medžių

viršūnes nušviesdavo žemę. Rankose laikydamas man įteiktą vėduoklę, ragaudavau vietinių sūdytų daržovių, sūrių tarsi pati druska, ir, dairydamasis į saujelę jaunų moterų, įsitraukdavau į kalbas su vyrais.

Dėvėjau plačiakraštę šiaudinę skrybėlę, avėjau įspiriamus batus, už odinio diržo iš nugaros buvau pasikabinęs rankšluostį, kuris daužėsi man į sėdimąją kaip kokia uodega. Kiauras dienas plačiai žiovavau, tingiai vaikštinėdamas takeliais tarp dirbamų laukų. Garsiai bildėdamas, mano įspiriamas apavas sukeldavo debesis dulkių, tarsi toje vietoje ką tik būtų prariėdę mašinos ratai.

Šitaip beklajodamas, pats nebeįmaniau, kuriuos kaimus jau buvau aplankęs, o kurių dar ne. Priartėjęs prie kokio kaimeilio, dažnai išgirsdavau vaikus šaukiant: „Vėl atėjo tas žmogus, kuris vis žiovauja!“

Taip visi kaimo gyventojai sužinodavo, kad sugrižo tasai, kuris mokėjo daug begėdiškų istorijų ir meilės dainų. Tiesą sakant, visas tas istorijas ir dainas buvau ten pat ir išmokęs: man buvo aišku, kuo labiausiai domėjosi vietiniai; tai, žinoma, domino ir mane. Kartą sutikau senuką stipriai sumuštu veidu – jis kūkčiodamas sėdėjo perskyroje tarp dirbamų laukų. Krūtinę užliejęs sielvartas kaip reikiant jį audrino: pamatęs mane ateinant, jis pakėlė veidą ir ėmė raudoti dar garsiau. Paklausiau, kas jį taip sumušė. Pirštais nuo kelnių gremždamas purvą, piktai atsakė – netikėlis sūnus, tačiau mano paklaustas, už ką gavęs mušti, ėmė išsisukinėti, vengdamas aiškaus

atsakymo, ir aš kaipmat supratau, kad bus prikišęs nagus prie marčios. O vieną vakarą, išsiruošęs į kelią naktį ir pasišviesdamas žibintuvėliu, tvenkinio pakrantėje išvydau du nuogus kūnus: vienas laikė prispaudęs po savimi kitą. Kai juos apšviečiau, abu gulėjo nė nekrustelėdami, tik vienas ranka švelniai kasė kitam šlaunį. Kaipmat išjungęs žibintuvėlį, pasukau kitu keliu. Kitąsyk vidurdienį, pačiame kaimo darbų įkarštyje, žengiau į namus plačiai atlapotomis durimis, norėdamas paprašyti vandens. Gerokai sutrikęs vyras su trumpikėmis pastojo man kelią. Nuvedęs prie šulinio, pats rūpestingai pasėmė man kibirą vandens, o paskui nelyginant pelė nėrė atgal į namo vidų. Tokių nutikimų buvau matęs ne vieną – jų būta ne mažiau nei liaudies dainų, kurias girdėjau. Žvelgdamas į kiek akys užmato žaluma nuklotą žemę, aš dar geriau supratau, kodėl ryžiai taip derlingai veši.

Tą vasarą ir pats vos neišsimylėjau. Sutikau širdžiai ir akiai mielą merginą – jos tamsus veidelis iki šiol žėruoja man prieš akis. Išvydau ją atraitotomis kelnėmis sėdinčią ant žolės paupyje ir bambukine lazdele ganančią būrelį riebių žąsų. Ši šešiolikos ar septyniolikos metų mergaitė droviai palaikė man draugiją tą kaitrią popietę: kaskart išsprūdus šypsena, ji žemai nuleisdavo galvą. Mačiau, jog ji slapčiomis į apačią nuraitojo kelnių klešnes ir žolėje paslėpė basas pėdas. Tą popietę iš mano lūpų laisvai liejosi žodžiai: pasakojau jai, kaip vešiuosi ją keliauti, o ji su džiugia nuostaba klausėsi. Buvau gerokai įsiaudrinęs ir pats nuoširdžiai tikėjau kiekvienu savo žodžiu. Jos draugija

gaivino man kūną ir sielą, ir nesvarsčiau, kas bus toliau. Tik paskui, kai prie manęs prisiartinio trys stambūs kaip jaučiai jos broliai, persigandau ir pajutau, jog metas pasipустyti padus – antraip būsiu priverstas imti ją į žmonas.

Senuką vardu Fugui sutikau pačioje vasaros pradžioje. Tą popietę įsitaisiau po vešlia medžio lapija. Medvilnės laukai jau buvo nurinkti, ir keletas galvas skarelėmis pridengusių moterų kaip tik rovė iš dirvos vilnamedžių kotus. Kartkartėmis, purtant nuo šaknų žemes, joms kretėjo sėdmenys. Nusiėmiau šiaudinę skrybėlę ir, nusikabinęs už nugaros kabantį rankšluostį, ėmiau nuo veido šluostytis prakaitą. Šalimais esantis tvenkinys saulėkaitoje buvo įgavęs gelsvą atspalvį. Atsisėdau veidu į jį, nugarą atrėmęs į medžio kamieną, tačiau netrukus, pajutęs užeinantį snūdą, išsitiesiau čia pat žolėje, skrybėle prisidengiau veidą ir, po galva pasikišęs kuprinę, medžio paunksmėje užmerkiau akis.

Taip įsitaisęs tarp lapų ir žolių, dešimčia metų jaunesnis „aš“ pramiegojau porą valandų. Kol pūčiau į ūsą, ant kojų užropo keletas skruzdžių, tačiau net ir giliai įmigęs taikliai sprigtelėjau jas šalin. Paskui tarsi atsidūriau visai šalia vandens: atrodė, tolumoje garsiai šūkaloja bambukiniu plaustu besiiriantis senukas. Ištrūkiau iš sapno: šūksniai tapo visiškai aiškūs. Atsikėlęs gretimame lauke išvydau senuką, mėginantį paprotinti seną jautį.

Greičiausiai gyvulys buvo jau visai pailsęs toliau arti – nukoręs galvą stovėjo nė krust. Jam iš paskos sekantis iki pusės

nuogas senas artojas, nepatenkintas tokiu gyvulio elgesiu, visa gerkle užplėšė: „Kam lemta gimti jaučiu – aria, kam lemta gimti šuva – sergi namus, vienuoliai renka aukas, gaidžiai skelbia aušrą, moterys audžia. Koks gi jautis netempia plūgo? Taip yra nuo žilos senovės. Pirmyn, nagi, pirmyn.“

Nuilsęs senas jautis, išgirdęs senuko raginimus, iškėlė galvą tarsi pripažindamas klaidą ir vėl pajudėjo į priekį.

Seno žemdirbio nugara buvo nujuodusi visai kaip to jaučio. Dirbama dviejų paskutinio saulėlydžio netrukus sulauksiančių būtybių, sunkiai sukalbama žemė vertėsi nelyginant bangos, lūžtančios ant vandens paviršiaus. Paskui išgirdau, kaip senukas šiurkščiu ir tuo pat metu jaudinančiu balsu užtraukė seną liaudies dainą; išraitęs ilgą įžanginę melodiją, uždainavo:

Kvietė imperatorius mane į žentelius.

Šitokia tolybė! Atsakiau: „Nieko nebus.“

Tolimos kelionės atbaidytas, atsisakė tapti imperatoriaus žentu! Pratrūkau juoku. Tikriausiai gyvulys sulėtino žingsnį, mat senukas vėl ėmė šūkalioti: „Ersi, Joučingai, nedykinėkit, pažvelkit, kaip puikiai aria Dziadžen ir Fengsia, net Kugenas neatsilieka.“

Su nuostaba, kad vienas gyvulys turi šitiek vardų, priėjęs lauko pakraštį, smalsiai paklausiau: „Kiek šis jautis turi vardų?“

Nepaleisdamas plūgo, senukas sustojo ir, nužvelgęs mane nuo galvos iki kojų, tarė: „Iš miesto būsi?“ – „Taip“. – Linktelėjau.